

УДК 371.4 Нілл Школа Саммерхілл (410.5)

Інна ШОРОБУРА

*доктор педагогічних наук, професор,
ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
м. Хмельницький, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТЕХНОЛОГІЇ ШКОЛИ «САММЕРХІЛЛ» О. С. НІЛЛА

У статті розкрито теоретичні аспекти технології Школи «Саммерхілл» О. С. Нілла. Показано особливості діяльності школи, зокрема відмова від авторитаризму, орієнтація на природу дитини реалізація методів розвитку незалежної творчої особистості, рівність учителів і учнів у вирішенні питань життя школи, самоуправління та ін. Звернено увагу на індивідуально-групові форми організації навчального процесу, як-от: гра, художньо-творча діяльність, учіння, ручна праця та ін. Акцентовано на гуманістичних принципах концепції О. С. Нілла, зокрема принцип свободи, саморегуляції, педагогічної підтримки, діалогу, гармонізації відносин особистості і суспільства.

Ключові слова: Школа «Саммерхілл» О. С. Нілл, принципи концепції О. С. Нілла, зміст діяльності школи, форми організації освітнього процесу.

У Концепції Нової української школи зазначено, що потужну державу і конкурентну економіку забезпечать фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі, спілкувати в багатокультурному середовищі. І саме у школі формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості. У цьому контексті педагогіка ХХІ століття потребує переосмислення і творчого використання педагогічної спадщини щодо реорганізації освітнього процесу, створення нових типів шкіл. Так у 20–30-х роках ХХ століття в Західній Європі виникли нові осередки експериментальної роботи в сфері середньої освіти. Зразок такої роботи – нова школа в Саммерхіллі, створена О. С. Ніллом.

Британський педагог і психолог О. С. Нілл метою виховання дитини вважав забезпечення вільного виходу емоцій, без чого вона не зможе вирости щасливою, здатною реалізувати себе у суспільстві. Як один із представників педагогіки вільного виховання, засновник і незмінний директор школи «Саммерхілл» він зробив серйозний внесок у розвиток гуманістичної педагогічної традиції, принципово відмовившись від авторитаризму, орієнтуючись на природу дитини, розвиток незалежної творчої особистості, яка володіє яскравою індивідуальністю і реалізує свій внутрішній потенціал [2].

В освітніх закладах України ідеї педагогіки О. С. Нілла можна використати для оптимізації участі учнів у шкільному самоврядуванні, створення умов для всебічного, гармонійного розвитку, повноцінної реалізації їх прав та інтересів, прояву любові, розуміння, схвалення їх педагогами та батьками. Адже у новій українській школі важливо дати дітям не лише знання, а підготувати їх до сміливого вирішення проблем, до критич-

ного переосмислення величезного потоку інформації в інформаційному суспільстві [3].

Сучасні наукові дослідження свідчать, що проблеми модернізації загальноосвітньої школи, оновлення змісту форм та методів навчання розглядаються як необхідна умова розвитку особистості. Провідну роль у науковому пошуку відіграють дослідження діяльності експериментальних шкіл, зокрема, Школи «Саммерхілл» О. С. Нілла (А. Н. Джуринський, З. А. Малькова, Б. Л. Вульфсон та ін.). У наукових публікаціях розкрито основні ідеї школи, зміст та форми діяльності.

Мета статті – розкрити теоретичні аспекти технології Школи «Саммерхілл» О. С. Нілла, показати особливості її діяльності, принципи та форми організації освітнього процесу.

Олександр-Сатерленд Нілл народився 18 жовтня 1883 року у м. Хорвар (Шотландія). У 1912 р. О. С. Нілл отримав ступінь магістра англійської мови в Единбурзькому університеті. Якийсь час працював у журналістиці, виконував редакційну роботу для видавництва.

На початку Першої світової війни О. С. Нілл очолив школу спільного навчання у Шотландії, яка готувала випускників для роботи на фермах і в домашньому господарстві. Побачивши жалюгідне становище дітей у школах, зрозумівши його причини, О. С. Нілл вирішив створити для них навчальний заклад на основі принципу свободи, де усі напрями свого співжиття вони вирішували б на основі узгодження інтересів, зокрема визначення критеріїв оцінювання академічної успішності та інших форм співжиття. Ці позиції актуальні в контексті Нової української школи.

У 1921р. О. С. Нілл разом з однодумцями заснував Міжнародну школу «Саммерхілл» (з англійської – «Сонячний пагорб») поблизу м. Дрезден

(Німеччина), у якій було три структурних підрозділи.

У 1924 р. школа змушена була перенести свою роботу в Англію (Лейстон, графство Суффолк), зберігши попередню назву.

«Саммерхілл» – невелика школа-інтернат, філософія функціонування якої вибудовувалася на засадах спільного навчання, самоуправління, а також на визнанні права дітей на гру, творчість і дитинство. Діти отримували цілковиту свободу навчатися і розвиватися відповідно до своїх нахилів, здібностей, природних імпульсів. Правила свого життя вони визначали на щотижневих загальних зборах, на яких кожен учень і викладач володів у прийнятті рішень одним голосом. Дітей у школі поділяли за віковим принципом на групи, у кожній з яких була домоправителька. Життя школи «Саммерхілл», на перший погляд, нічим не відрізнялось від звичайних шкіл Західної Європи першої половини ХХ ст. Хоча розташування на лоні природи і наявність органів самоуправління наближували її до «нових шкіл». Однак за характером педагогічної концепції вона справді була незвичною школою [1].

У Великій Британії школа «Саммерхілл» набула популярності у 30-ті роки ХХ ст. Невдовзі вона стала відомою в усьому світі, а лекції О. С. Нілла, де б він їх не читав, викликали неабиякий інтерес. У 60–70-ті роки нею зацікавилися дитячо-зорієнтовані школи США та інших країн.

Свої ідеї О. С. Нілл виклав у декількох десятках книг: «Проблемна дитина» (1919), «Проблемні батьки» (1932), «Шотландська освіта» (1936), «Проблемний учитель» (1939), «Вільна дитина» (1953), «Свобода без обмежень» (1966) та ін. Найбільшої популярності набула книга «Саммерхілл: радикальний підхід до навчання дітей» (1960), автором передмови до якої був німецько-американський психолог Еріх Фромм.

Оскільки у школі навчалися діти з Тайваню, Кореї, Японії, США, Франції, Німеччини, Нідерландів, Іспанії, Фінляндії, Великої Британії, робочою мовою у ній була англійська, водночас вони мали змогу опанувати і рідну мову. Програма передбачала також вивчення математики, географії, історії, природничих дисциплін, музики, танців, драматичного мистецтва, кулінарної справи. Зусилля педагогів зосереджувалися на розвитку творчого потенціалу учнів.

О. С. Нілл стверджував, що кожна дитина неповторна, здатна любити життя і знаходити в ньому власний інтерес, їй потрібна абсолютна свобода для досягнення успіху. Традиційна школа мала головною метою інтелектуальний розвиток дітей. О. С. Нілл вважав емоційне життя значно

важливішим за інтелектуальне, дбав передусім про їх емоційний розвиток, свободу самовираження як універсальне джерело формування особистості. Тому будь-яке педагогічне питання він зводив до філософської проблеми свободи, що означає невтручання у природний розвиток дитини, надання їй можливості бути собою, відповідати за свої вчинки. У цьому контексті Нова українська школа буде працювати на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти, у рамках якої враховуються права дитини, її потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму [3].

Концепція О. С. Нілла містить ідеї екзистенціальної філософії, що полягає у визнанні переваги природної основи над культурною, свободи людини у виборі власного шляху розвитку, необхідності бачити в кожній особистості творче й активне начало, залежності розвитку людини від її досвіду. У такому контексті дитина є не об'єктом управління, а свідомим суб'єктом, який має власне ставлення до себе і навколишнього світу [5].

Важливим у педагогічній концепції О. С. Нілла є принцип саморегуляції – права дитини жити вільно, без зовнішнього фізичного чи психологічного тиску. Цей принцип саморегуляції означав право дітей самостійно розв'язувати свої проблеми без звертання до авторитету і влади дорослих. Він тісно переплітався із принципом свободи, яка не означала анархії, всюдозволеності; межі її відновлювалися законами і нормами співжиття, сформульованими дітьми і дорослими на загальних зборах і затвердженими шляхом голосування. Спільна нормотворчість формувала інтегроване «Я», відносини відповідальної залежності. Діти повинні були уникати вчинків, які могли б травмувати почуття, права іншої людини, оскільки це породжує в дитини почуття провини, яке з часом трансформується у страх, ворожість і агресивність. Щодо порушників норм співжиття дитяче самоуправління застосовувало заходи впливу. Вищезазначені ідеї мають значення і для Нової української школи, життя якої буде організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей [5].

День у Школі «Саммерхілла» передбачав: між 8.15 і 9.00 – сніданок, до 9.30 – прибирання у кімнатах, з 9.30 до 13.00 – заняття. План занять учителі отримували на початку кожного семестру. Зазвичай діти мали по п'ять уроків щодня тривалістю 40 хвилин. Діти від 7 до 9 років займалися з одним учителем, який проводив заняття не лише в класі, а й у майстерні технічної творчості або кімнаті мистецтв. Після обіду діти займалися творчими і спортивними іграми, малювали, фарбували, працювали у майстернях.

О 17-й годині починалися вільні заняття, в процесі яких молодші діти читали казки; діти середнього віку у кімнаті мистецтв малювали, робили картинки, виготовляли вироби, готували костюми для вистав. Старші більше часу проводили у слюсарській і теслярській майстернях. Чим їм займатися, вони вирішували самостійно. Вихователі могли порадити, але ніколи нічого не пропонували.

Певний розпорядок мали вечори у «Саммерхіллі». У понеділок діти ходили в кіно, у вівторок персонал і старші вихованці слухали лекції О. С. Нілла з питань психології, а молодші займалися читанням. У середу – танці. Вечір у четвер був вільний – старші часто ходили в кіно. У п'ятницю – театральні вистави. У суботу проводили щотижневі загальношкільні збори шкільного самоуправління. Іноді в суботу О. С. Нілл розповідав дітям про свої уявні подорожі цікавими місцями світу.

Кожна неділя була театральним днем, а вистави створювали самі діти. Костюми і декорації також готували вони. В репертуарі не було класичних п'єс, далеких за змістом від дитячого життя, їх сприйняття і фантазії. Дитячий театр О. С. Нілл вважав важливим засобом морального виховання, бо кожна дитина-актор повинна була поставити себе на місце іншої людини, а це вчить її розуміти інших, співпереживати. У театрі він також вбачав ефективний засіб формування у дитини впевненості в собі.

Дуже популярними були спонтанні ігри – своєрідні міні-вистави, вправи в театральній техніці.

Чудовим засобом самовираження О. С. Нілл вважав танець. За його переконанням, людина, яка не спромоглася вийти у коло і зробити власні рухи у танці, ніколи не зможе знайти себе в інших змагальних видах діяльності.

Свобода вибору надавала дітям можливості саморозкриття, самоствердження, самореалізації, без чого, вважали у «Саммерхіллі», неможливе щастя.

Органи самоуправління в «Саммерхіллі» були динамічними і змінювалися відповідно до потреб дітей і виховних завдань. Самоуправління створювало передумови для ефективно соціалізації дітей у школі, де вони засвоювали соціальні норми і культурні цінності, виявляючи активність, саморозвиваючись і самореалізуючись у співтова-

ривстві. У результаті цього формувалася одна з провідних якостей особистості – самостійність, яка передбачала відповідальне ставлення до своєї поведінки, здатність діяти свідомо та ініціативно, приймати нестандартні рішення [1].

Гру О. С. Нілл розглядав як особливу форму життєдіяльності дітей, що сприяє їх самоактуалізації та соціалізації. Однак він відмовлявся від організації та керівництва грою дорослими – все вирішували діти, оскільки гра – ідеальний простір свободи. А діти, які виростили в умовах свободи, розвивають свої фізичні і моральні здібності, пізнають світ у всьому його розмаїтті.

Художньо-творча діяльність також сприяла розвитку творчих сил та самореалізації дитини, гуманізації особистості і актуалізації її творчого потенціалу.

О. С. Нілл уникнув формальної регламентації, нав'язливої опіки, заорганізованості, поставивши у центр активність та інтерес дитини. Це поширювалося і на їх навчання (свобода відвідування занять у школі). Першочерговим завданням виховання він вважав емоційний і естетичний розвиток дитини, які згодом неодмінно мають активізувати інтелектуальний розвиток. Основне завдання навчання, на його погляд, – формування самостійного мислення дитини, свободи думки, яка є основою будь-якої свободи.

Загалом педагогічна концепція О. С. Нілла мала на меті формування особистості дитини на основі ідей гуманістичної педагогіки. Конкретизували її: принцип свободи (свобода власного вибору, недопустимість нав'язування); принцип саморегуляції (досягнення дитиною життєвої стійкості); принцип педагогічної підтримки (прийняття дитини такою, якою вона є, постійна готовність стати на її бік); принцип діалогу (реалізація учасниками взаємодії власних свобод); принцип гармонізації відносин особистості і суспільства (розвиток соціального почуття на основі взаємодопомоги, відповідальності і власної гідності).

Перспективи подальших розвідок щодо теоретичних аспектів технології Школи «Саммерхілл» О. С. Нілла ми вбачаємо у вивченні особливостей проблемних дітей та батьків, шкільного самоуправління та використання прогресивних ідей в Новій українській школі.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: підручник. Київ: Академвидав, 2015. 304 с.
2. Джуринский А. И. История зарубежной педагогики: уч. пособие. Москва: Форум, 2005. 268 с.
3. Концепція Нової української школи / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту МОНУ: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
4. Нілл А. Саммерхілл: Воспитание свободой. Москва: Педагогика-Пресс, 2004. 207 с.
5. Саффарнж Ж.-Ф. Портрет педагога. Александр Саттерленд Нейл // Перспективы. 1999. № 2. С. 137-145.

References

1. Dychkivska I. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: pidruchnyk. Kyiv: Akademvydav, 2015. 304 s.
2. Dzhurinskii A. I. Istoriya zarubezhnoy pedagogiki: uch. posobie. Moskva: Forum, 2005. 268 s.
3. Kontsepsiia Novoi ukrainskoi shkoly / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu do сайту MONU: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
4. Nill A. Sammerhill: Vospitanie svobodoy. Moskva: Pedagogika-Press, 2004. 207 s.
5. Saffranzh Zh.-F. Portret pedagoga. Aleksandr Satterlend Neyl // Perspektivy. 1999. No 2. S. 137-145.

Шоробура І.М. Теоретические аспекты технологии Школы «Саммерхилл» А. С. Нилла

В статье раскрыты теоретические аспекты технологии Школы «Саммерхилл» А. С. Нилла. Показано особенности деятельности школы, в частности отказ от авторитаризма, ориентация на природу ребенка реализация методов развития независимой личности, равенство учителей и учащихся в решении вопросов жизни школы, самоуправления и др. Обращено внимание на индивидуально-групповые формы организации учебного процесса: игра, художественно-творческая деятельность, учения, ручная работа и др. Акцентируется на гуманистических принципах концепции А. С. Нилла. в частности принципах свободы, саморегуляции, педагогической поддержки. диалога, гармонизации отношений личности и общества.

Ключевые слова: Школа «Саммерхилл» А. С. Нилл, содержание деятельности школы, формы организации образовательного процесса, принципы концепции А. С. Нилла.

Shorobura I. Theoretical aspects of technology of A. S. Neill's school "Summerhill"

The article deals with theoretical aspects of the technology of the School "Summerhill" of A. S. Neill. The features of the school's activity, in particular the renunciation of authoritarianism, the focus on the nature of the child, the implementation of methods of development of the independent creative personality, equality of teachers and pupils in solving school life issues, self-governance, etc. have been shown. The attention is paid to the individual-group forms of organization of the educational process, such as: game, artistic-creative activity, study, manual work, etc. The emphasis is on the humanistic principles of the concept of A. S. Neill, in particular the principle of freedom, self-regulation, pedagogical support, dialogue, harmonization of relations between personality and society.

A. S. Neill escaped formal regulation, obsessive wards, organization, putting the child's interest and activity in the centre. It also extended to their training (freedom to attend classes at school). He considered the primary task of upbringing the emotional and aesthetic development of a child, which eventually should inevitably intensify the intellectual development. The main task of learning, in his opinion, is the formation of independent thinking of the child, freedom of thought, which is the basis of any freedom.

In general, the pedagogical concept of A. S. Neill had the goal of forming the child's personality based on the ideas of humanistic pedagogy. It was specified by the following principles: the principle of freedom (freedom of personal choice, inadmissibility of imposing); the principle of self-regulation (achieving child's vitality); the principle of pedagogical support (adoption of the child as it is, the constant readiness to become on the child's side); the principle of dialogue (implementation by the participants of interaction of their own freedoms); the principle of harmonization of the relations of the individual and society (development of social feeling on the basis of mutual assistance, responsibility and dignity).

Key words: School "Summerhill" of A. S. Neill, principles of A. S. Neill's concept, content of school activity, forms of organization of the educational process.

Стаття надійшла до редколегії 12.05.2018